

This e-book was digitized from an original copy by the West African Research Association for the African Language Materials Archive (ALMA) project. Original funding for this project was provided by [UNESCO](#) and the [Council of American Overseas Research Centers \(CAORC\)](#) in cooperation with the [West African Research Association](#) and [Columbia University](#).

Please see the following web sites for more information about the ALMA project, contributing authors, and more titles in the series.

- Digital Library for International Research catalog: <http://catalog.crl.edu/search~S16>
- African Language Materials Archive (ALMA): <http://www.dlir.org/e-books.html>
- African language materials including interviews in video and PDF versions, documentary video, translation work, and bibliographies can be viewed at <http://alma.matrix.msu.edu>.

Faa kuu bee lonnaa

ye a koyindi le muŋ ne ye a tinna
dimbaayaa la kuwo ñanta ka ñaato sii,
aniŋ a ñanta ke la ñaamenŋ

Fankantoo ~~~ Fankantoo ~~~ Fankantoo

Kuma foloolu

Dookuu bundaa men marata dimbaayaa feere landoo ma, wolu le ye nin kitaaboo safee. Nin kitaaboo safewo keta simfaa kummaa baa le ti i la kata kuwolu kono, kewo doolu maañaaalu to, anin i daajikoolu to, ka a kata ka i la fahaamuroo warandi dimbaayaa feere landoo dunoo to, anin dimbaayaa sambañaa.

Nin kuwo suuloo, wo le ye dimbaayaa feere landoo dookuu bundaa nin daa bulandi poliisoolu la poliisiyaa karan bundaa kono, anin sandarimooroolu.

i nin sandarimooroolu la sii ñoo kano ka nin kitaaboo kumakanolu kafu ñoo ma, wolu naata too dii men mu: "Saajiini kuu bee lonnaa."

Nin too diyo daliiloo mu men ti, wo le mu, ka ke yitandiri-lano ti tankoo dookuu bundaalu to, ka dimbaayaa feere landoo kumakanolu janjandi, fo men si a tinna tankoo bundaa dookuulaalu si i fan munafan nin futuu kuuranjo tankaranjooranolu la, i nin i futuunoolu.

Yankuba Dibba le ye nin safee.

Fankantoo ~~~ Fankantoo ~~~ Fankantoo

Kambiya Dimbaayaa Feere Landoo Dookuu Bundaa le (The Gambia Family Planning Association) ye ñiŋ kitaaboo safee. Kitaaboo ñiŋ too mu "Faa kuu bee lonnaa" le ti, Ankalee kaŋo to "MR. Know-It-All".

Kabiriŋ WEC Keebaa karandi bundaa ye ñiŋ kitaaboo je, ì ye a kaŋa, ì ye a je ko, a nafaa warata baake. Bituŋ ì naata dimbaayaa feere landoo bundaa moolu ñininkaa, ka siloo dii ì la ka ñiŋ kitaaboo yelemandi Mandinka kaŋo to. Ì naata kaŋo dii ñ na ka a safee ñ na Mandinka kaŋ keebaa karandiŋolu ye. Wo to m̀ be lafi la ka Kambiya dimbaayaa feere landoo dookuu bundaa moolu jayi ka a fo ì ye, a baraka baake.

Faa kuu bee lonnaa

**ye a koyindi le muŋ ne ye a tinna
dimbaayaa la kuwo ñanta ka ñaato sii,
aniŋ a ñanta ke la ñaamenŋ**

WEC International

***Keebaa Karandi Bundaa le ye ñiŋ kitaaboo
yelemandi Mandinka kaŋo to***

Fasarilaa: Kitabu Jabaŋ

Tembendirilaa: Malisa Kamara (Marlies Lück)

1998

Fankantoo ~~~ Fankantoo ~~~ Fankantoo

Maakoyirilaalu la buuñaa kuwo

Fenolu mennu be ñiŋ kitaaboo kono, ì sotota ka bo niŋ sandarimooroolu la wakiiloo niŋ ì la maakoyiroo le kono la, ka ì daa bula ñiŋ kitaaboo safewo to. M be tenturoo dii la P.S.S. Jaañi la, aniŋ a la dookuulaalu: Laamini Seeni, Moomodu Maroŋ, meŋ marata sandarimooroolu la nindiroo karambuŋo ma.

M be tenturoo dii la kafoo doo fanaa la ì ka a fo meŋ ye ko, IPPF, meŋ loota kodoo bundaa la, ka kitaaboo ñiŋ safee, aniŋ kitaaboo boñootolaa la dookuwo, meŋ mu Pamela Kirini (Pamela Greene) ti. Meŋ, ate le marata kafoo ma mennu benta ka kitaaboo ñiŋ na kuwo kacao, aniŋ a kuu koteŋolu. M be tenturoo dii la Bikitooriyaa Dompuka (Victoria Dompka) fanaa la, meŋ marata IPPF la kuwolu laañaa la, a la a daa buloo dookuwo ñiŋ to.

M be tenturoo dii la bulumaa kalaŋ dookuulaa fanaa la, Ibu Maadi Silla, a la dookuu kendoo kaŋ.

M be tenturoo murundi la Kambiya dimbaayaa feere landoo dookuu bundaa moolu kaŋ, ì la dookuu bundaa doo koto, ì ka a fo meŋ ye ko, IEC. ì la katakuwo kaŋ ka ñiŋ kitaaboo la kuwo bee ke a ñaama, ko a ñanta ke la ñaameŋ.

J. Tunde Teelori-Tomasi (Taylor-Thomas), GFPA, le ye ñiŋ safee.

M baadiŋ banku dunkewolu,
 ali si n seedayaa noo ñiŋ na le ko,
 baluwo ye sooneeyaa meŋ ke nuŋ,
 bii tiloo la a maŋ wo ke. Bii tiloo la,
 ɗà ñ ñaa tiliŋ fankoo koleyaa
 bundaalu le la. Aduŋ wo ye meŋ
 ñininkaa wo le mu, kee-wo-kee,
 a bee ñanta a la dimbaayaa
 la kuwo ñaato sii la le, niŋ a ko,
 a ye baluu kuu ñiimaa soto,
 aniŋ a la dimbaayaa moolu.
 Ñaato siyo mu kuu le ti ñ dalita
 ka meŋ ke waati-wo-waati.
M be ñiŋ fo la ali ye ko:

Ñ na Moofinduu tarakuu kotoo to, baluwo fannaa-wo-fannaa, a ka ñaato sii le, aduŋ ñ ka tara looriŋ a kaŋ ne ka taama niŋ ñ na aadoo siloolu la. Moolu ka senoo niŋ fiiroo ke waati le la saŋo kono, i ye naa sawuŋ kunku doo to ka waatoo doo dii kunkoo ñiŋ na, ka ceŋ.

Wo ñaa kiliŋo ñaama kewo fanaa ka tara sawuŋ-sawuŋ kaŋ a la musoolu teema teŋ ne, ka waatoo dii musoolu la, ka i foŋondiŋ, futuwo la siloo la.

Hani bii ko a ka ke ñaameŋ nuŋ, ñ ka tara ñ na baluwo ñaato sii kaŋ ne, aniŋ ka a kata ka ñ na baluuñaa sooneeyandi. Ñ ka ñ na baluwo ñaato sii le ka buŋo loo, ñ ka ñ na baluwo ñaato sii, m̃ be waafiroo ke la waatoo meŋ na, aniŋ m̃ be meŋ waafi la, waraŋ m̃ be meŋ saŋ na, m̃ be meŋ tabi la, aniŋ m̃ be meŋ domo la. Ñ ka ñiŋ bee ke muŋ ne kamma, ka baluu kuu ñiimaa soto. Wo to a kummaayaata le ka ñ na dimbaayaa fanaa la kuwo ñaato sii.

Dimbaayaa feere landoo man ke miira kuta ti. Kabirin fo sanji keme-kemoolu kooma, duniyaa fannaa jamaa la, moolu tarata feeroolu siti kan ne ka i la dimbaayaa la kuwo ñaato sii. Ntolu la ñin bankoo kan jan, ñ ka alikunuutoo le taa, anin safe kotejolu ka m fanj tanka, nin m man lafi ka dijo soto waatoo men na. Bari saayin, jannin m be tu la loorin nin fanj tanka ñaa doron kan, feere kutoolu le fintita ka m maakoyi ka siloo yitandi ñ nin ñ futuunoolu la ka ñ na dimbaayaa la kuwo ñaato sii.

Ka bula dimbaayaa feere landoo siloo nooma, kewa si a fo noo le, waatoo men a be lafi la ka a la dimbaayaa moo lafaa, waran a be waatoo men dii la a la musoo la ka i foñondin, ka semboo soto kotenke, anin a be lafi la ka i dahaa din soto la waatoo men na.

Dimbaayaa feere landoo kuwo mu miira kendoo le ti,
fo moo kun kilin na ye ban,
waran fo futuunoomaa fuloolu ye,
ka ñaato siyo ke:

- * Dijo men nankamoo i be lafi la ka a soto. Wo le mu, ka dimbaayaa kaañandi men maroo be diyaa la i bulu.
- * Waatoo men i be lafi la a la ka i din foloo wuluu a la, anin waatoo men i be lafi la ka i din laban wuluu a la.
- * Ka i dijolu la wuluu waatoolu sabandi ñoo la, men si taa fo sanji saba ñon na.

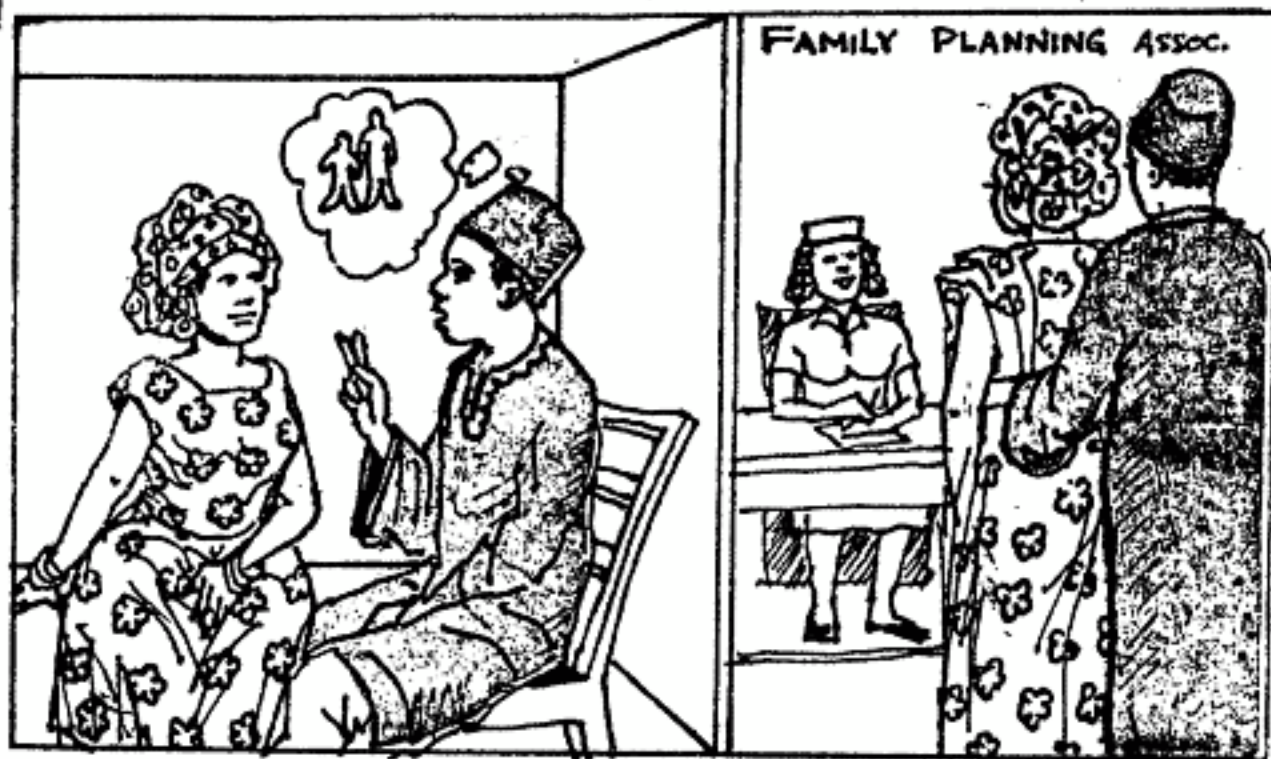

Niŋ ñ ko, dimbaayaa kuwo feere landoo, wo ye muŋ ne yitandi?

Dimbaayaa kuwo feere landoo kotoo mu ñiŋ ne ti, futuunoomaa fuloolu ye sii ka miirali ke, ñ ñanta diŋ jelu le soto la, aniŋ ñ ñanta ñ soto la waati jumaa le la. ñ ye a kuwo kacao, aniŋ ka a kuwo juubee dimbaayaa la waroo ñanta kaañan na ñaadii le, sabati dinkiraa la kuwo kamma la, aniŋ manankuŋo meŋ be ñ bulu, ñ be baluu la meŋ na. Bituŋ ñ si naa wuli, ñ ye taa dimbaayaa kuwo feere landoo dookuu bundaa to, waran ñ la jaaraloo bundaa to, ka ñ maakoyi ñ la suulakuwo to, ñ kana diŋ jamaa soto waati kuntundiŋo kono.

Futuunoomaa doolu be jee, niŋ ñ futuuta ñaamen, ñ si lafi ka ñ diŋolu bee wuluu wo waati kuntundiŋo kono, ñ ye tara wo ñaama, ñ te diŋ koteŋ soto la, a ye a tara, ñ man tambi wuluwo la. Aduŋ ñ ye a jaati kendeayaa fanaa soto. Doolu, wolu si lafi ka ñ batu fo sanji dantan koolaa, ñ ye naa wuluwo kumaasi. Futuunoomaa doolu be jee, wolu ka bataa kuwo le soto ka jiidoo kumaasi.

Dimbaayaa kuwo feere landoo dookuu bundaa si ñ fanaalu maakoyi noo le!

Ñ na tarakuu kotoo keñãaa to, musoo buka konoo soto, a ye a tara a diño mañ taama, waraṅ a mañ diyaamoo noo. Musoo buka konoo taa, a ye a tara a be suusundiroo la. Musoo la kee bunkonolaa juunabaliyaa, ka tanka buuriloo ma, ñ na aadoo siloolu to, aniṅ musu jamaa futuwo, wolu bee mu kuu kummaa le ti dimbaayaa kuwo feere landoo nata kuwolu kono.

Kewo ñanta le ka hakilimaayaa kendeke, ka hapu ke i diñolu la i semboo si mennu la kuwo topatoo noo a ñaama!

Daliili jamaa le ye a tinna kewo niŋ a la musoo bee le ñanta ka dimbaayaa la kuwo ñaato sii.

Dimbaayaa kuwo feere landoo ye nafaa soto dimbaayaa ye le, fankoo la karoo la. Niŋ futuunoomaa fuloolu mu doobaalu le ti, aduŋ ò la doo kenoo maŋ fanu, ò naata diŋ taŋ niŋ fula soto, ò be bataakuwo soto la le ka ò daañini. Niŋ wo diŋolu menta, ka wo dimbaayaa taŋ niŋ fuloo balundi wo kene kiliŋo la, wo be ke la bataa baa le ti. Fo doolu ye sawuŋ, aduŋ a si ke noo ò ye taa sii tubaabu kundaalu to, daameŋ dookuu barakamaa buka tara jee. Niŋ i mu doobaa ti, aduŋ i la dimbaayaa moo maŋ siyaa, i si ò bee duŋ noo karambuŋo to noo le. I si feŋ tu noo le, ò be i keetaa la meŋ na, aduŋ i si hakili tenkuŋo soto, kaatu i diŋolu be tara la baluu kuu ñiimaa le kono.

Dimbaayaa kuwo ñaato siyo te moo ke noo la fankamaa ti. A te a tinna la noo i la kunkoo fiifeŋolu ye faliŋ a ñaama, aduŋ a te a tinna la noo i ye buŋ loo noo ka mbindaanoolu taa dookuwo la. Bari a be i maa-koyi la le ka i la dimbaayaa samba noo a ñaama!

Kee-wo-kee a ka lafi le a la dimbaayaa ye tara baluu kuu ñiimaa kono. Aduŋ a ka lafi le ka a la dimbaayaa la suula kuu kummaalu bee jaara. Komeŋ feetoofatoo, ò be tara la buŋo meŋ kono, laadulaa keñaa, karambuŋ

joo keña, anin̄ nii suula kuufen̄ toomaalu.

A be lafi la le fanaa a la kodoo maroo ye sooneeyaa a bulu, anin̄ ka doo maabo noo a la saama kamma, nin̄ a ye i foño dookuwo la.

A be lafi la le fanaa ka fen̄ jamaa soto a diŋolu kilin̄-kilin̄ na ye.

Dimbaayaa men̄ na kuwo man̄ ñaato sii, a si bataakuu jamaa samba nan̄ noo alifaalu kan̄ ne, hadamayaa la karoo la, anin̄ soto bundaa fanaa la karoo la. Dimbaayaa kuwo feere landoo, wo le be kewo maakoyi la ka ke maakoyirilaa kendoo ti a la dimbaayaa ye. Adun̄ a si ke moo ti men̄ ye ñameño soto a la dimbaayaa marañaa to, ka ì la ñaatotaa kendoo ñaato sii.

Dimbaayaa kuwo feere landoo ye hadamayaa anin̄ jaati-kendeyaa nafaa fanaa soto le!

Kewo men̄ na musoo ye jaatikendeyaa soto, a la a diŋolu wuluwo jamfandoo ñoo la, nin̄ a ye diŋ-wo-diŋ wuluu, wo fanaa ka jaati kendeyaa soto le.

A kummaayaata le kewo jaatoo ye tara saharin̄, adun̄ a ye ke katalaa ti, kaatu ate le ka dookuwo ke a la dimbaayaa ye, anin̄ bankoo.

- * A ñanta hakili tenkuŋo le soto la suwo kono, anin̄ dookuu dulaa.
- * A ñanta le a nin̄ a la musoo ka waatoo soto ñoo kan̄, anin̄ a la dindiŋolu, ka ì la kuwo hakili tu, anin̄ ka kanoo yitandi ì la. A diŋolu bee la kuwo ye diyaa a ye.
- * A yaa moo kana tambì.
- * A si a fan̄ seewondi a la musoo kafuñooyaa la, a kana sila buurili kuu la.

- * Kewo ñanta foñondijo soto la le,
aniŋ faŋ seewondi kuu koteŋolu,
a niŋ a la dimbaayaa niŋ a
teeroolu.
- * A ñanta waatoo soto la le
ka maabee kafu kuwolu to,
aniŋ keebaa karaŋo.

Kewo meŋ ye dimbaayaa lanna
tambiriŋo soto, dimbaayaa kuwo
feere landoo le si a maakoyi noo
ka a la niitooroo talaa, aniŋ
waati-wo-waati dookuwo.

M bee le lafitu ka diŋo soto, fo wo nte? Bari muŋ daliili le ye a tinna moolu ka lafi ka diŋo soto?

- * Fo ì ka lafi a la ñiŋ ne kamma, niŋ ì keebaayaata, ì diŋolu ye ì maakoyi.
- * Fo ì ka lafi a la faŋ seewondoo doronj ne kamma.
- * Fo ì ka lafi a la diŋ diyaa doronj ne kamma.
- * Fo ì ka lafi a la ñiŋ ne kamma ka mamariŋolu soto.
- * Ka lasiloo balundi.
- * Ka taama Alla la lañinoo la.
- * Ka keeyaa yitandi, aniŋ musuyaa.

Fo ñinnu le mu daliiloolu ti baŋ meŋ ye a tinna moo ñanta ka diŋ jamaa soto?

Moo jamaa ka diŋo soto a ye a tara ì maŋ tara lafiŋ ka diŋo soto. Wo kamma la, ì ka dindiŋolu fayi, ì ka ì niilaa moolu yaa, ì buka ì la kuwo hakili tu a ñaama, aduŋ wo le ka naa suŋ dindiŋ jamaa la faa la janniŋ ì siyo ka futa sanji luulu.

Diŋo ñanta soto la waati le la waatoo meŋ, alifaa fuloolu be lafiŋ ka a soto. A maŋ ñaŋ na soto la kafu-ñooyaa kono! Ñiŋ mu kewo la dookuwo le ti ka dimbaayaa kaañandi i la soto daŋo fee, i si mennu la kuwo dunoo bee taa noo.

Fo i ye ñiŋ kalamuta le baŋ ko,
dimbaayaa kuwo feere landoo
kummaayaata i la musoo ye le?

Niŋ musoo ye wuluwo dati, a
kummaayaata le a la wuluwo
teemoolu ye jamfa ñoo la,
meŋ si taa fo sanji saba ñoŋ na.
Daliili jamaa le ye a tinna ñiŋ ñanta
ka ke. Musoo meŋ na wuluwo ka tu
ñoo kaŋ doron, a ka bataa le, a
balajaatoo ye lamfu, aduŋ jamaa-
jamaa a maarii ka tu tiŋo le to.

Musu maŋ ñaŋ na diŋ jamaa soto la!

- ⇒ Dimbaayaa kuwo feere landoo ye dahaa bundaa le yele musoo ye ka a la jaatikendeyaa sabatindi. A yeloo niŋ a semboo ye seyi a ñaama, a foota mennu la, a la konomaayaa kari konontoo kono, aniŋ a la wuluwo waatoo la, meŋ, a si ke noo a ye a la wuluu koteŋo koleyandi a bulu.
- ⇒ Konomaayaa waatoo la domoroo ka bo niŋ baa yele le to la, niŋ batakuŋ juloo la, ka deenaano balundi konoo kono. I be a je la ko janniŋ i be a fo la ko dindiŋo be paree la ka wuluu, baa la kuliyyaa ka lafaa le fo pawuni muwaŋ ka taa fo pawuni muwaŋ niŋ naani ñoŋ na. Ñiŋ kuliyyaa bee ka tara laariŋ baa koo kaŋ ne, aniŋ a kono fasoolu, aniŋ a sundiŋo niŋ a la niijiyo. Musoo la konomaayaa waatoo la, wuluuñango ka yele le, aduŋ a ñanta waatoo soto la le ka kafu ñoo ma, janniŋ a ka yele kotenke a la wuluu koteŋo.

Nin waatoo manj dii wuluuñango la ka kafu ñoo ma,
wuluuñango la fanoo ka lafaakuu le, adunj musoo menj
wuluuñango tarata tenj, nin a ye konoo taa, wuluwo ka ke
a bulu bataa baa le ti. A buka semboo soto ka
deenaanoo fintindi. A si ke noo fanj wuluuñango ye fara,
yeloo ye tu boŋ na a ye, fo a ye sunj a la saatoo la.

⇒ Wuluulaa menj bulata dimbaayaa kuwo feere landoo
yaamaroolu nooma, wo le ka a hakili tu noo dindiŋo to
menj be a bulu, a ka a hakiloo tu noo a keemaa to, anin a
dinj koteŋolu.

A ka waatoo soto noo ka a diŋo samba jaaraloo bundaa to ka a wisitee, anin̄ ka sepu-roolu dii a la ka tanka dindin̄ kuuran̄olu ma. Nin̄ tankandiroo keñaa, wo le ka maakoyiri ke ka dindin̄olu la saayaa juunoo talaa. Dindin̄o la saayaa juunoo, jamaa-jamaa ate le ka kono-maayaa juunoo saabu, kaatu baa ka lafi le ka a jooseyi diŋ doo la kontenke.

Nin̄ musoo buka tu konomaayaa sitoo kono waati-wo-waati, a ka a maakoyi le a ye waatoo soto ka a daa bula kafu kuwolu to, anin̄ kuu koten̄olu mennu be nafaa samba la nan̄ dimbaayaa kan̄.

Dimbaayaa kuwo feere landoo ka musoo maakoyi le ka tanka konomaayaa ma, a manj lafi a la waatoo menj na. Menj, ninj a keta, a ka jamaa dunj konoboo la to. Konoboo ka maasiibe jamaa le wuluu, sako ninj moo ye a ke menj manj a noo. A si ke noo konoboo waatoo la wuluuñango daa ye tiñaa, ninj wo keta, musoo ka tu yeloo le bondi la doronj, adunj wo si sunj noo a la saayaa la le. Waranj ninj a manj faa, a te diinj soto noo la kotenke.

Maasiibo baa si ke noo ñinj konoboo kono le. Ninj menj kanata wo ma, a si ke noo a maarii te diinj soto noo la kotenke a la baluwo muumewo kono. Doolu be jee ì la kono-boo koolaa ì buka naa jaati kendeyaa soto noo kotenke. Doolu be jee ì ka faa le, kaatu ì ka maasiibo kuwo menj soto konoboo waatoo la, a buka naa jaara noo.

Musu wuluulaa suulata:

- * Waatoo le la ka foñondinjo soto a la wuluu fuloolu teema.
- * A ye tara jaati kendeyaa kono.
- * A suulata waatoo fanaa la le a diinjolu kanoo to, ka a hakiloo tu a diinjolu la kuwo to, aninj a keemaa.
- * A suulata waatoo la le ka a diinjolu la kuwo topatoo, aninj ka a yaa la kuwo hati.
- * A suulata waatoo la le ka i foñondinj.
- * A suulata waatoo la le ka a daa bula kafu kuwolu to, aninj fanj maakoyi dookuwolu to.
- * Aninj ka maabee keebaa karango to.

Musu wuluulaa menj ye a fanj tanka ka a la wuluu waatoolu jamfandi ñoo la menj si taa fo sanji saba waranj menj siyaata wo ti, aninj menj ye a fanj tanka ka konoo taa janninj a siyo ka futa sanji tanj ninj seyi, aninj menj ye a fanj tanka ka konoo taa ninj a siyo tambita sanji tanj saba ninj luulu la, waranj a ye i dahaa wuluwo la a la konoñaa naanoo koolaa, jamaa-jamaa wo wuluulaalu le ka tara jaati kendeyaa kono.

Kuu naani

A dooyaabaata ka wuluu

A keebaayaabaata ka wuluu

Dijo siyaajawuta

Dinolu la wuluu waatoo sutiyaabaata ñoo la

Muƙ ne ye a tinna a maƙ koyi, musoo
ye konoo soto, niƙ a siyo maƙ futa
sanji taƙ niƙ seyi?

Musoo meƙ siyo maƙ futa sanji taƙ niƙ seyi, a tookuƙ kuloo
buka bambaƙ ko musoo meƙ menta, aduƙ niƙ a ye konoo taa,
ate le la tiƙo ka koleyaa, aduƙ a ka mee, ka tamba musoo la
meƙ menta. Musoo meƙ siyo maƙ futa sanji taƙ niƙ seyi,
jamaa-jamaa ate le ka wuluu kuruƙo soto, aniƙ ka diƙo wuluu
meƙ dooyaata baake. Musoo dindinyaata ñaameƙ, a la wuluwo
ka koyibaliyaa wo le ñaama.

Niƙ musoo dooyaabaata, a la tiƙo ka koleyaa le. Jamaa-
jamaa ñinnu le ka ke koleyaa bundaalu ti a la wuluwo waatoo
la:

- ⇒ Yele seloo
- ⇒ Siƙ yiiboo
- ⇒ Ñaadaa yiiboo
- ⇒ Bala jarajaroo
- ⇒ Sondome mammaƙo
- ⇒ Niikuyaa jawoo miira jawoo kamma la
- ⇒ Bataa koleƙo tiƙo waatoo la, meƙ, a ka suƙ a la tookuƙ
kulu membaliyaa le la.

- ⇒ Tingo la koleyaa ka a saabu le musoo la sumunaa mutoo a kono, anin kenetotaa, a ka koleyaa, kaatu fen ne ka tiñaa baloo bala.
- ⇒ A ka a tinna noo le fanaa musoo la jiidoo ye kuntu ferenj.
- ⇒ A ka ke noo a la saayaa fanaa sababoo ti le.

Nin musoo man men foloo a wuluuta, a ye a tara a siyo man futa sanji tan nin seyi, a ye diño men wuluu, wo fanaa ka tu bula la koleyaa kuwolu le kono doronj. Koleyaa kuwo doolu mennu be ko:

- ⇒ Sembe dooyaa, men, jamaa-jamaa a labanjo ka ke saayaa juunoo le ti.
- ⇒ Domori kende sotobaliyaa kuuranjo, kaatu a ka a tara le baa sondomoo man kamali, anin a jaatoo man bambanjo ka dindiño la kuwolu topatoo noo a ñaama.
- ⇒ Mooyaa dasoo, men, a ka sunj wuluwo waatoo le la, wuluwo la koleyaa nin a la mewo kamma la.

A man koyi musoo men fanaa siyo tambita sanji tan saba nin luulu la ka konoo soto.

- ⇒ Musu man ñan na lafi la diñ soto juunabaliyaa la a la baluwo kono. Kaatu nin musoo man diño soto juuna fo a siyo tambita sanji tan saba nin luuloo la, wo to ña ñin kumakanolu mennu foloo fo tenj santo, a maarii la kuwolu be tara la wolu le kono.
- ⇒ A si ke noo nin a wuluuta a ye diñ manewo wuluu, waranjo a diño la mooyaa ye dasa.
- ⇒ Nin musoo keebaayaata, nin a ye konoo soto, jamaa-jamaa a ka diño men wuluu, a buka baluu.

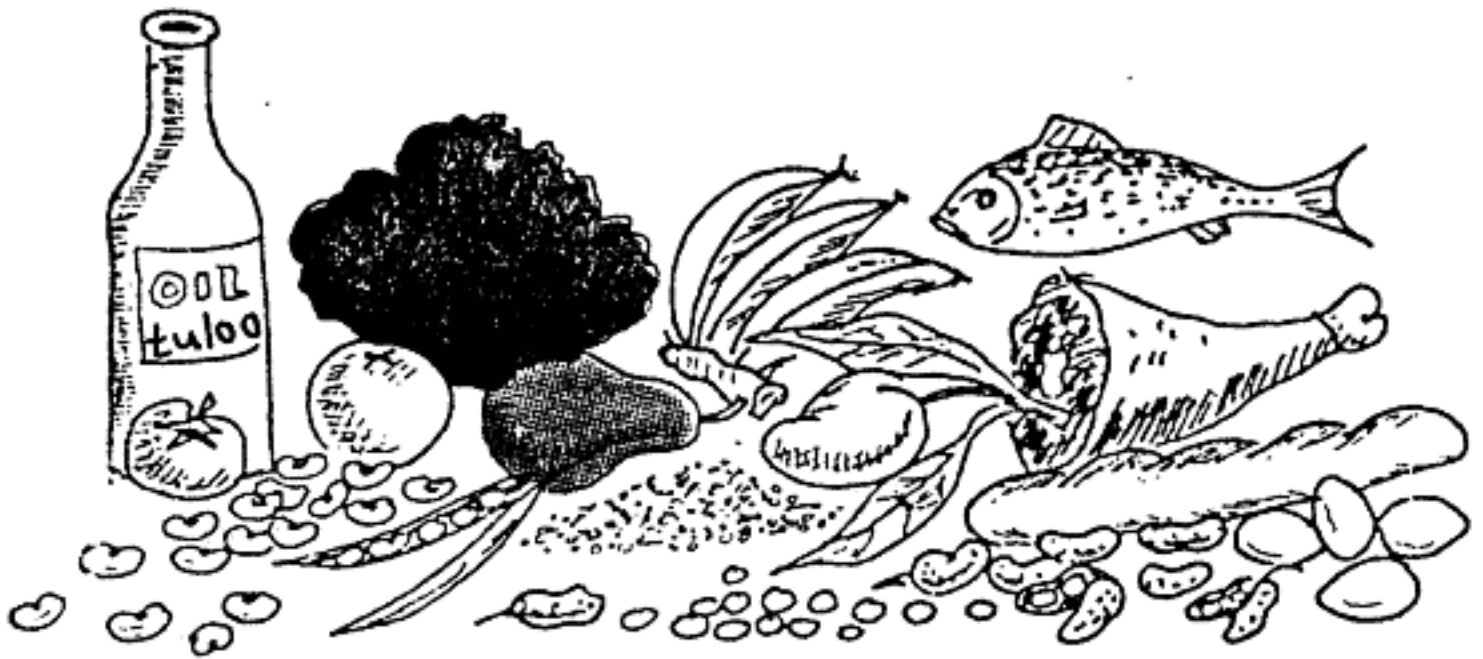
Dindinolu mennu ka wuluu, a ye a tara ì baamaañoolu la wuluu foloo sanji fulanjaño manj timma, jamaa-jamaa ninj ì wuluuta, ì la kuliyaabuka tambikilokaraamu fula ninj too la (2.5kg). Buuridinolu ka tara domori kende sotobaliyaa mantooroo le kono, badaa-badaa saasaa meseño, adunj ì mooloo buka diyaa. Ì balajaatoo la taañaatoo buka tariyaa, adunj ì hakiloo buka diyaa karambuño fanaa to, karaño la karoo la.

Ninj musoo la wuluwo loota ñoo kanj baake, ì buka jamfa ñoo la, a balajaatoo ka domori kendoo menj maaboo a kono, wo bee ka banj ne ferenj, adunj ñinj ka naa ke a ye domori kende sotobaliyaa kuuranj jawoo le ti. A te bala soto la, a ye tu jaarinj doronj. Ninj a ye konoo soto, a be diño menj wuluu la, a te sembe soto la, adunj a si ke noo, a ye faa. A sunju nonoo si dooyaa, a te foori la, adunj ninj ñinj keta, dindinolu la baluwo be koleyaa la baake, sako ninj diñj kotenolu fanaa la kuwolu bulatabaa ñinj na sotofendinolu kono.

Musu manj ñanj na ka i la wuluwo loo ñoo kanj.

Musoo menj na wuluwolu teemoo buka sanji fuloo sii:

- ⇒ A maarii ka kotoo juuna le, kaatu a baloo buka waati soto ka i foñondin wuluwolu teema.
- ⇒ A maarii ñaadaa si koyi fer, a buluteetewolu kono, aninj a neño. Fenj te fo yele dooyaa. Ì ka a fo wo le ko yele dooyaa kuuranjo.
- ⇒ Ñinj yele dooyaa kuuranjo, a ka soto wuluu waatoo le la. Ninj musoo ye konoo taa, a ye a tara a la wuluu foloo manj sanji fuloo sii. A baloo manj waati soto ka i foñondin, a la yele dooyaa kuuranjo be kali jawuyaa la le doronj. A si ke noo, a ye naa labanj a ye sundinj kuuranjo ti.
- ⇒ A semboo bee si banj.

Dindinolu bee suulata:

- ◇ Domori betoo le la, ka balajaati bambandinjo soto anin balajaati saharingo.
- ◇ Topatoori kuu ñiimaa, kanoo, anin hakili tu kuu ñiimaa ka bo alifaa fuloolu bulu.
- ◇ Taradulaa, niiseewondi dulaa kendoo, dulaa tankaringo, anin a dandango la kuwolu ye tara beteyaarin.
- ◇ Sitifaani kendoolu.
- ◇ Londi betoo, kitaaboolu, karambung joo, anin karambunto taaran dun fenolu.

Kee-wo-kee a ñanta dookuu kendoo le ke la ka a
dijolu dalindi a faŋ na ka baluuña a datidulaa kendoo
dii ì bee kiliŋ-kiliŋ na la.

Dimbaayaa kuwo feere landoo ka kewo maakoyi le aniŋ a la
musoo, ka dijolu soto mennu la jaati kendeayaa be tara la
sabatiriŋ.

⇒ Dindiŋo meŋ maŋ buuri, a ka baluu kendoo soto a ñaama
le, a hakiloo si yiriwaa a ñaama, aduŋ niŋ a ye sunju
nonoo suusu fo kari kononto, waraŋ meŋ siyaata wo ti,
a balajaatoo la meŋo niŋ a sandomoo la kamaloo ka
wara wo le ñaama.

Dimbaayaa kuwo feere landoo ye
siloo dii alifaalu la le ka ì la dindinolu
la kuwo topatoo kendeke. Dinolu
mennu ì la alifaalu ye ì la kuwo
ñaato sii jannin ì ka wuluu, wolu le
ka baluwo fondaman kendoo soto.

Musoo menj ye din dantan soto, a si waati jamaa
taa noo le ka a la suula kuwolu jaara. Bari nin a
dinolu siyaata, a te waatoo soto noo la ka ì bee
kiliŋ-kiliŋ na la suuloo jaara. A be koleyaa la musu
kiliŋo bulu baake le ka din tan bee seneyandi noo
a ñaama, anin ka ì maakoyi nin ì suulata
maakoyiroo la waati-wo-waati.

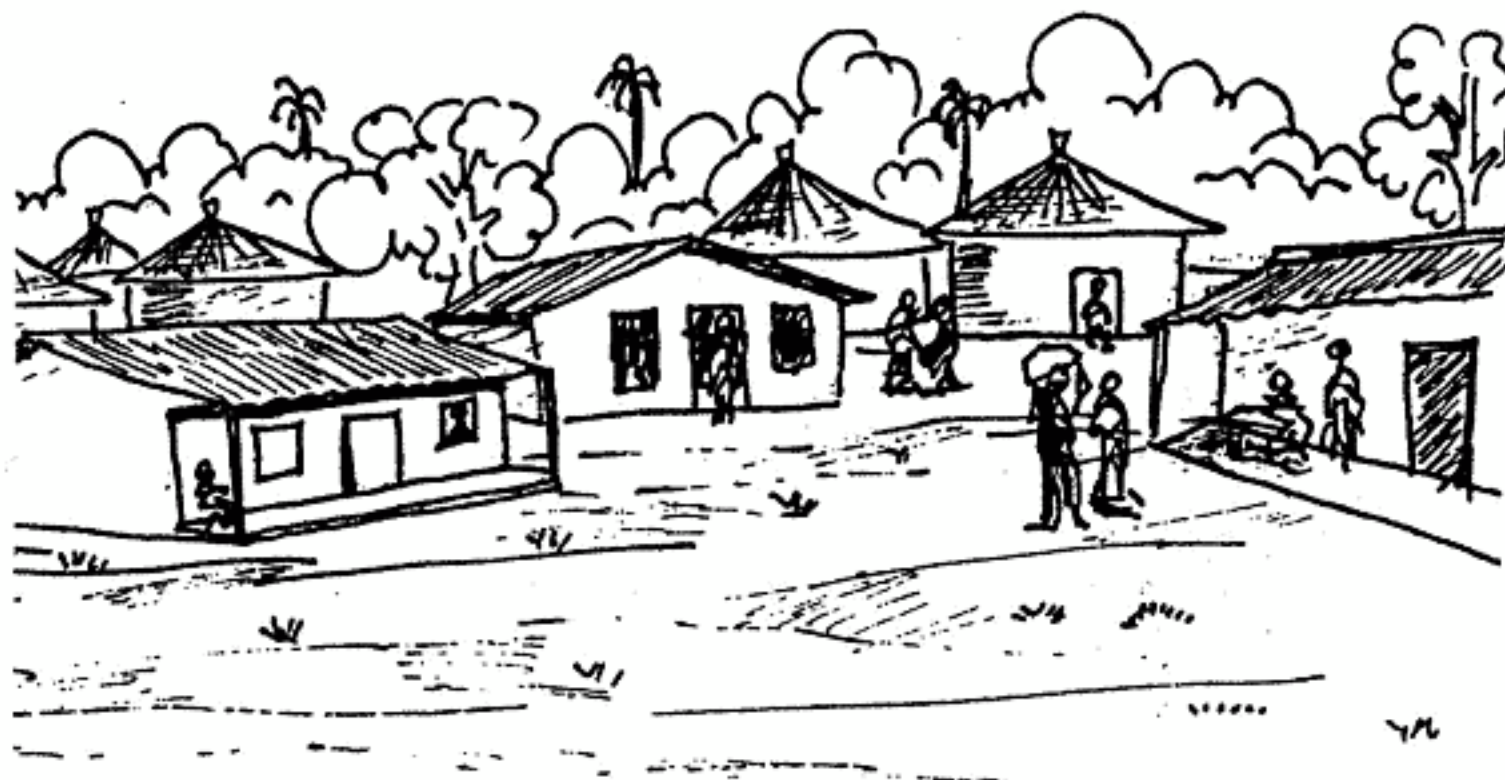
Nin musoo ye din dantan doron ne soto, a si ì
maakoyi noo le ì suulata a la waatoo menj na,
adun ì si a lon fanaa ì baamaa ye waatoo soto le
ka ì la kuwo hakili tu.

Ñ na banku dinyaa kan, ntolu kontaa-
nita baake, ka ñ na bankoo la kuwolu
samba ñaato, ka dimbaayaa la kuwo
bambandi, dimbaayaa la jaati kende-
yaa, anin dimbaayaa kuwo feere
landoo. Bankoo la yiriwaa ka sun
dimbaayaa kuwo feere landi kendoo
le la ka bo dimbaayaalu la karoo la.

Nin moolu ye a kata ka dimbaayaa kaañandijo soto, i si men na kuwo dunoo taa noo, wo to:

- * Kenoo be soto noo la a ñaama le, ka siimanj feŋolu dookuu.
- * Dookuwo si soto noo a ñaama.
- * Karambuŋ jamaa si soto noo aninj jaati kendeayaa sabatindiranj feŋ jamaa.
- * Niiseewondiranj feŋ jamāa si soto noo a ñaama.
- * Jiyo si soto noo a ñaama.
- * Esansi tulumaa feŋo si soto noo a ñaama, aninj kuraŋo si soto a ñaama.
- * Buŋolu si siyaa, kenoo ye soto a ñaama.
- * Seneyaa bundaa si beteyaa, ko a ñanta ke la ñaamenj.
- * Jooranolu mennu ka futañoomoo la kuwo sooneeyandi si siyaa.
- * Bankoo neemafeŋolu si marañaa kendoo soto.

Bankoo meɗ moo kaañanta, aduɗ a moo la siyaa yirikoo niɗ
a la fankoo ka taa ñoo la, aniɗ a la yiriwaa keñaa, ka banku
diɗolu la suula kuwolu jaara noo.

- ◊ Wo to wo bankoo mansakundaa si karambuɗolu loo noo
a ñaama le,
- ◊ a si jaatikendeyaa dookuu bundaa yiriwandi noo a
ñaama le,
- ◊ a si dandaɗo la seneyaa kuwolu mara noo le,
- ◊ a si taradulaa keñaa beteyandi noo le,
- ◊ a si futañoomoo la kuwolu beteyandi noo le,
- ◊ a si dookuu bundaalu yiriwandi noo le,
- ◊ a si niiseewondi dulaalu niɗ tuluɗ dulaalu parendi noo
banku diɗolu ye le.

I la dimbaayaa la kuwo ñaato sii,
ka bankoo la siniɗ saama beteyandi.

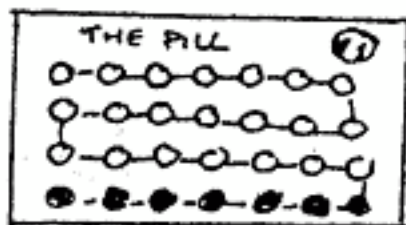
Konomaayaa tankaraŋ feŋolu ka moo tanka konosotoo le ma. Wo to niŋ i lafiita i faŋo la kuwo ñaato sii la, a kummaayaata baake, ka dimbaayaa kuwo feere landi sila kendoolu loŋ mennu be keŋiŋ saayiŋ.

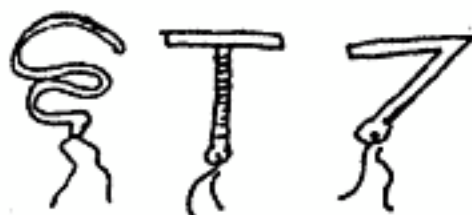
Siloolu be keŋiŋ kewolu ye le, aniŋ musoolu. Niŋ i lafiita kuu loŋ na ñiŋ siloolu la kuwo to, kata ke i ye futa lopitaanoo to, waraŋ i ye kata ke i niŋ dimbaayaa kuwo feere landoo dookuu bundaa dookuulaa kiliŋ ye feru.

I ñanta maakoyiroo ñini la le ka tombondiri ke siloo la meŋ be beŋeyaa la i to, i niŋ i futuuño, dimbaayaa kuwo feere landoo siloolu to.

Boorikesoo

Poosewolu mennu ka dundi wuluuñango kono

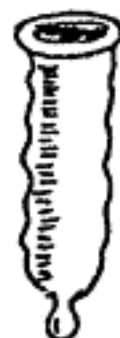

Foolewo

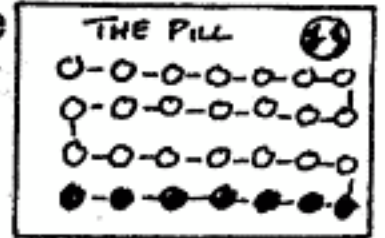
Penkoo

Boorikese yooyitaa, meŋ ka duŋ musuyaa kono

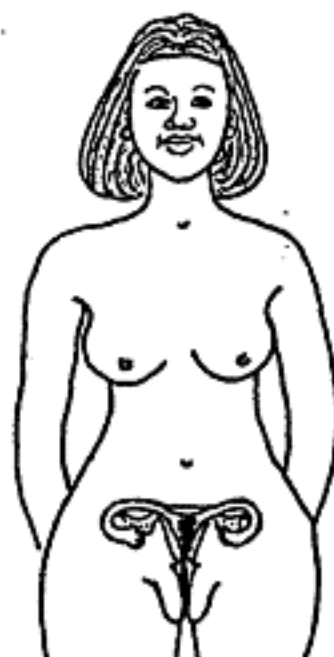

Boorikesoo la kuwo

- ◆ Ñiŋ boorikese mintaa te i bali noo la kono soto ma, ñiŋ i ye i foño a miŋo la. Ñiŋ boorikesoo buka moo ke noo wuluubaloo ti.
- ◆ Ñiŋ boorikesoo la kuwo be ko le boorikese mintaa koteŋolu. Ñiŋ i ye a kunuŋ, a ka yooyi le. Ñiŋ boorikesoo buka kafu ñoo kaŋ dulaa kiliŋ i konoo kono.
- ◆ Ñiŋ boorikese kufundiŋ-wo-kufundiŋ, kese muwaŋ ñiŋ seyi le ka tara a kono. Ka dookuwo ke noo a ñaama, i be kali la a miŋ na le, luŋ-wo-luŋ kese kiliŋ, waati kiliŋolu la.
- ◆ Boorikesoo ñiŋ ka musoo maakoyi le ka foñondiŋo soto a la kono taa fuloolu teema ka a la jaati kende-yaa sabatindi.
- ◆ Kewo maŋ ñaŋ na ñiŋ boorikesoo miŋ na.
- ◆ Ñiŋ i ñinata fo a miŋ waatoo ye i daŋ, i hakiloo bulata a la waatoo meŋ na, kiliŋ sika i ye a miŋ, bituŋ doo meŋ be naa, i si wo miŋ a waatoo la. Ñiŋ i ñinata a miŋ waatoo ye i daŋ fo siiŋaa fula waraŋ meŋ siyaata wo ti, i hakiloo bulata a la waatoo meŋ na, fula sika i ye i kunuŋ, i ye naa fula taa wo saamoo. Foolewo taa waraŋ boorikesoo meŋ ka duŋ musuyaa kono, meŋ, a ka maniyoo janjaŋ ka a tiŋaa, fo janniŋ i be i la kuuroo je la kotenke.

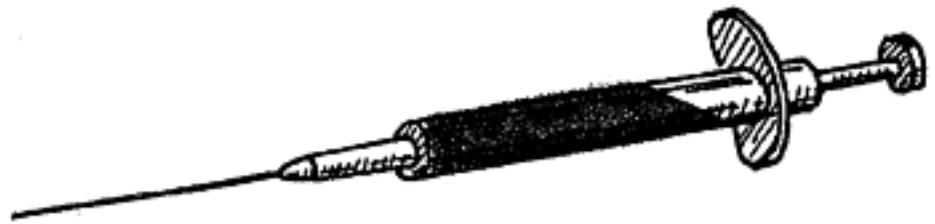
Poosewo

- ◆ Poosewo beteyaata musoo to le menj ye diño soto.
- ◆ Ninj musoo ye ñinj poosewo dunj, ninj a ninj kewo kafuta, kewo buka a lonj noo ì la kafuñooyaa waatoo kono.
- ◆ Ñinj poosewo buka finti noo wuluuñango kono, ninj a manj ke ninj musuyaa kono la ti, adunj a buka tara noo yankarinj musoo baloo kono.
- ◆ Ñinj poosewo, ninj musoo ye a bondi a fañ bala doronj, a si konoo taa noo le.
- ◆ Ñinj poosewo beteyaata musoo la le menj be taama sila jango kanj, daamenj a te sila kotenjolu la deemaaroo bundaa soto noo la, komeñ penkoo, aninj boorikese mintaału.
- ◆ Ñinj poosewo, a si waati taa noo, a manj jooseyi fo sanji jamaa, adunj wo waatoo beee kono, a si tara musoo tankarinj kono soto ma.
- ◆ Ninj musu menj lafita ñinj poosewo la, i si kata ke i ye futa dimbaayaa kuwo feere landoo lopitaanoo to. Ninj i lafita ka ñinj poosewo ke i bala, i si futa dimbaayaa kuwo feere landoo lopitaanoo to, waati la, watoo menj i be i la kuuroo je kanj.

Penkoo

- ◆ Penkoo mu sila kende baa le ti, musoo ye, menj manj lafi ka diɗo soto kotenke.
- ◆ Penkoo mu sila kende baa le ti musoo ye menj lafiɓa ka boorikesoo taa, bari a hakiloo te bula noo la a luɗ-wo-luɗ miɗo la.
- ◆ A beteyaata musoo ye le menj be suusundiroo la.
- ◆ A beteyaata musoo ye le menj manj lafi moo ye a loɗ ko a ka faɗ tankaran booroolu le taa.
- ◆ Penkoo manj beteyaa musoo to menj lafiɓa ka konoo taa waati sutuɗ, kaatu a ka musoo la kono taa taridendi le.
- ◆ Penkoo buka musoo ke noo wuluubaloo ti. A ka musoo la konotaa doronj ne taridendi. Ate la dookuwo mu wo le ti.
- ◆ Penkoo ka musoo la kuuroo le londi, a buka a la kuuroo je. Niɗ ka ke noo le waati-wo-waati, aduɗ niɗ a ye i dahaa penkoo niɗ taa la waati menj na doronj, a la kari-wo-kari kuuroo jewo be seyi la a ñaama le. A be kali la a la kuuroo je la a ñaama le. Niɗ musoo ye penkoo taa a la kuuroo jewo loota, a manj ke niɗ ti ko yeloo niɗ ka tara fuduriɗ a jaatoo kono le.
- ◆ I ñanta penkoo niɗ taa la le kari saba-wo-kari saba ka i faɗ tanka kono soto ma.
- ◆ Niɗ i ye i la penku foloo taa, i si tara i la kuuroo je kanj, aduɗ i te konomaa la.

Boorikese yooyitaa

I buloo kuu jannin i
ka a ke i bala

Boorikesoo dundi
i musuyaa kono i ye i
lamoyi fo montoroo
miniiti tan.

*** Maniifaaran booroolu, ì fanaa
ka dookuwo ke a ñaama le komen
boorikesoolu, nin i ye ì nin foolewo taa
ño la.

*** Ñin maniifaaran booroolu
taañoa siloo, wo le mu sila koyoo ti
musoo ye, bari a ñanta le ka taa, kewo
nin musoo la kafu-wo-kafu to. A si ke
noo sila betoo ti ñin doron ne la.

*** Boorikesoo men ka dun
musuyaa kono, anin siifaa kotejolu,
wolu bee ka musoo maakoyi le ka tanka
laañooyaa kuuranjolu ma, men be
komen seketoo.

*** Ñin kamma la nin a ye laaño
jamaa soto waran a la kambaano
waran a keemaa ye laaño jamaa soto,
nin maniifaaran booroo siloo mu sila
kende le ti wo maarii ye, sako nin a ka a
nin sila doo fanaa taa.

*** Musoo men ka ñin boorikese
yooyitaa taa men ka dun musuyaa kono, a man jari a ye a
musuyaa kono kuu, a nin kewo kafurin koolaa. Kaatu nin a ye
wo ke, a be boorikesoo nin na tankarano bee le kuu la ñoo ti.

*** Ñin boorikese yooyitaa, a ñanta dun na musuyaa kono
le fo montoroo miniiti tan, bari a man ñan na tamba la miniiti
tan saba la jannin ali ka kafuñooyaa soto.

*** Ñin boorikesoo te nafaa ke la nin i ye a kunun, adun a
man ñan na kunun na.

Foolewo

*** Foolewo mu tankaraŋ sila kendoo le ti laañoomaa fuloolu ye.

*** Foolewo taa maŋ kasi-wo-kasi le soto.

*** Foolewo mu sila kendoo le ti, niŋ musoo ñinata ka a la tankaraŋ boorikesoolu taa, aduŋ a be suulariŋ siloo la ka a faŋ maakoyi.

*** Bari i hakiloo tu, foolewo ka fara le, bari a maŋ siyaa. Bari niŋ i ka a niŋ maniifaaraŋ booroolu taa ñoo la, wo ka tankoo kuwo lafaa le.

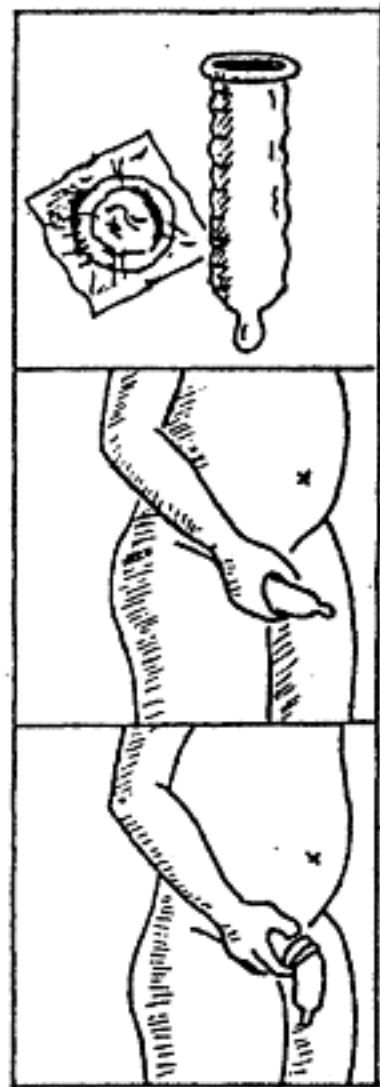
*** Foolewo ka kewo niŋ musoo la tankoo warandi laañooyaa kuuraŋolu la karoolu le la. Foolewo ka moo tanka laañooyaa kuuraŋolu le la.

*** Kewo ñanta le ka foolewo duŋ waati-wo-waati niŋ a niŋ musoo be kafu la. A nafaa mu wo le ti.

*** Kewo ñanta wuli la musoo kaŋ ne katabake niŋ a ye i jii, fo meŋ si a tinna maniyoo doo kana taa yoolee foolewo kono la.

*** Foolewo ñanta duŋ na waatoo doron ne la, i keeyaa be looriŋ waatoo meŋ na.

*** Foolewo bondi, niŋ i pareeta a bala, i ye a fayi dulaa to, dindiŋolu te futa noo la a ma daameŋ.

I hakiloo tu laañooyaa kuuranj
kotejolu to, aninj eeds jankaroo.

Laañooyaa kuuranjolu mu mun ne ti?

Ninnu mu kuuranj ne ti mennu ka sawun
laañooyaa waatoo kono. Kewo si a soto
noo le, musoo fanaa si a soto noo, adun
i si moo kotejolu sawun noo a la le i la
laañooyaa waatoo kono.

i ka soto ñaadii le?

Ninj laañooyaa kuuranjolu buka soto
noo jooranj maataalu bala. I te ninj kuur-
ranjo soto noo la komej i ye sii moo
nooto a kuuranjo be mej na. I te a soto
noo la ka i la dunj fejololu ninj moo doo
la dunj fejololu kuu ñoo kanj a kuuranjo
be mej na. I te a soto noo la i ninj a
maarii la sumunaa kewo ñoo kanj.
I si ninj kuuranjo soto ñaa kilinj doronj ne
la, wo le mu laañooyaa ti, waranj penku-
rulanjo la, i ye moo penku mej na ninj
kuuranjo tarata mej na.

i ka mun ne ke?

Ninj moo-wo-moo ye a lonj ko ninj
kuuranjo le be i la, i ñanta mej ke la,
wo le mu ka bori lopitaanoo to ka i
fanj jaara. Ninj i manj ninj kuuranjo jaara,
waranj i ye a jaara ninj sila la, mej manj
koyi, wo si a la taamanseeroo siloolu
faa noo le, ite ye a miira ko a kendeyaata le, a ye a tara a manj
kendeyaa. A si a tara jankari kesoolu mennu ka ninj kuuranjo
saabu, wolu le dunta baloo konoto. Ninj a manj jaara ninj sila
kendoo la juuna, a ka naa labanj i maarii ke la jiidibaloo le ti, a

si i finkindi, waraŋ i sondomoo ye kuuraŋ, waraŋ sundiŋ kuuraŋo ye i muta. Musoo meŋ ye ñiŋ kuuraŋo soto, a si konoo soto noo le, bari a si ke noo a diŋolu bee furewolu le be kali la wuluu la, waraŋ niŋ meŋ baluuriŋo wuluuta, a ye finki.

⇒ Daŋ laañoŋo kiliŋ doron na.

⇒ Foolewo taa.

⇒ Niŋ i ye kuuraŋo ñiŋ soto, i niŋ i laañoŋo bee ye taa jaaraloo bundaa to, ali bee ye i jaara katabake.

⇒ Niŋ ñiŋ kuuraŋo ye i muta, i faŋo kana a jaara i faŋ ye, maakoyiroo ñini.

Keesantoo

Niŋ keesantoo be kewo la, a keeyaa kono ka a jani le, niŋ a lafita ka i sumunaa, waraŋ niŋ feŋ koteŋ be bo la a keeyaa kono.

Niŋ seketoo be musoo la, a musuyaa kono ka jii manewo le bondi. A musuyaa si a dimi niŋ a lafita i sumunaa la, waraŋ a ye a la kuuroo je waati la a maŋ dali ka a je waatoo meŋ na.

Kewo doolu be jee, aniŋ musoo doolu, niŋ ñiŋ kuuraŋo be i la, kuuraŋo ñiŋ taamanseeroo buka finti banta, kuuraŋo ñiŋ si tara i la le, i maŋ a loŋ. Wo le ye a tinna a kummaayaata baake niŋ ñiŋ kuuraŋo be i laañoŋo la, a koyindi a ma. A fo a ye, a ye taa a faŋ jaara lopitaanoŋo to, niŋ a ye a loŋ ko ñiŋ kuuraŋo le be a la. Moo-wo-moo ye ñiŋ kuuraŋo soto, i niŋ moo koteŋ maŋ ñaŋ na kafu la fo niŋ i ye i jaara foloo.

Keeyaa waraŋ musuyaa kuuraŋo (Sopisoo)

Niŋ ñiŋ kuuraŋo be kewo la, a keeyaa kaŋ bee ka maadiŋ ne, bari a buka dimi. Ñiŋ ka finti waati le la lookuŋ saba koolaa niŋ a niŋ moo kafuta meŋ ye ñiŋ kuuraŋo soto. Lookuŋ dantaŋ koolaa, ñiŋ maadiŋolu bee si naa yeemaŋ, bari wo maŋ a tinna ko a kende yaata le. Musoo fanaa, niŋ a ye a muta, a musuyaa dandaŋo bee ka maadiŋ ne, bari a buka a dimi. Niŋ a maŋ a koroosi faŋ, a te a loŋ noo la.

Niŋ i ye ñiŋ je i bala, waraŋ i laañoŋo bala, ali kata ke ali ye futa lopitaanoŋo to, ka a jaara.

A be ite meŋ na, waraŋ i laañoŋo,
niŋ moo koteŋ maŋ ñaŋ na kafu la koteŋ,
fo niŋ ali ye ali faŋ jaara foloo.
Jaaraloo koolaa janniŋ kari kiliŋ ñaato,
niŋ i niŋ moo-wo-moo be kafu la, i ñanta foolewo le taa la.

Kuma kesoolu Eeds jankaroo la kuwo to

Eeds jankaroo mu jankari kuta le ti, aduŋ jankari jawu baa, meŋ, a be ñaamootoŋo janjaŋ kaŋ ne, duniyaa karoo bee la.

A ka suŋ jankari kesoo le la meŋ, a ka balajaatoŋo la semboo bee le tiñaŋa ka tanka kuuraŋ koteŋolu ma. Ñiŋ jankaroo la kuwo mu lanjuuru koleŋ baa le ti duniyaa bee kono, kaatu a buka jaara noo, boori looriŋ maŋ soto a ye, aduŋ a maŋ sepuru fanaa soto.

Eeds ka janjan nin siloolu mennu la

- ◇ Nin i nin moo kafuta men ye a jankaroo soto.
- ◇ Nin ì ye a jankaroo be men na, la yeloo dii moo la men man a kuuraño soto.
- ◇ Dindiño, ka bo nin a baamaa wuluuñango to la, Eeds be men na.
- ◇ Nin a jankaritoo la yeloo maata bendaño la, waran jooran kotenolu, ì ye moo soo a la men man a soto.

Eeds buka sawun noo nin siloolu mennu la

- ◇ I nin a jankaritoo ye tara sabatirin ñoo kan dulaa kilin, ka a maarii buloolu muta, ka a maarii sumbu, ka i minin a maarii la, a maarii la tisoo i kan, waran ka ñoo maa.
- ◇ Tootoo, niijiyo, suusuulaalu, siyoolu, waran ka ñoo la dun fenolu dun.

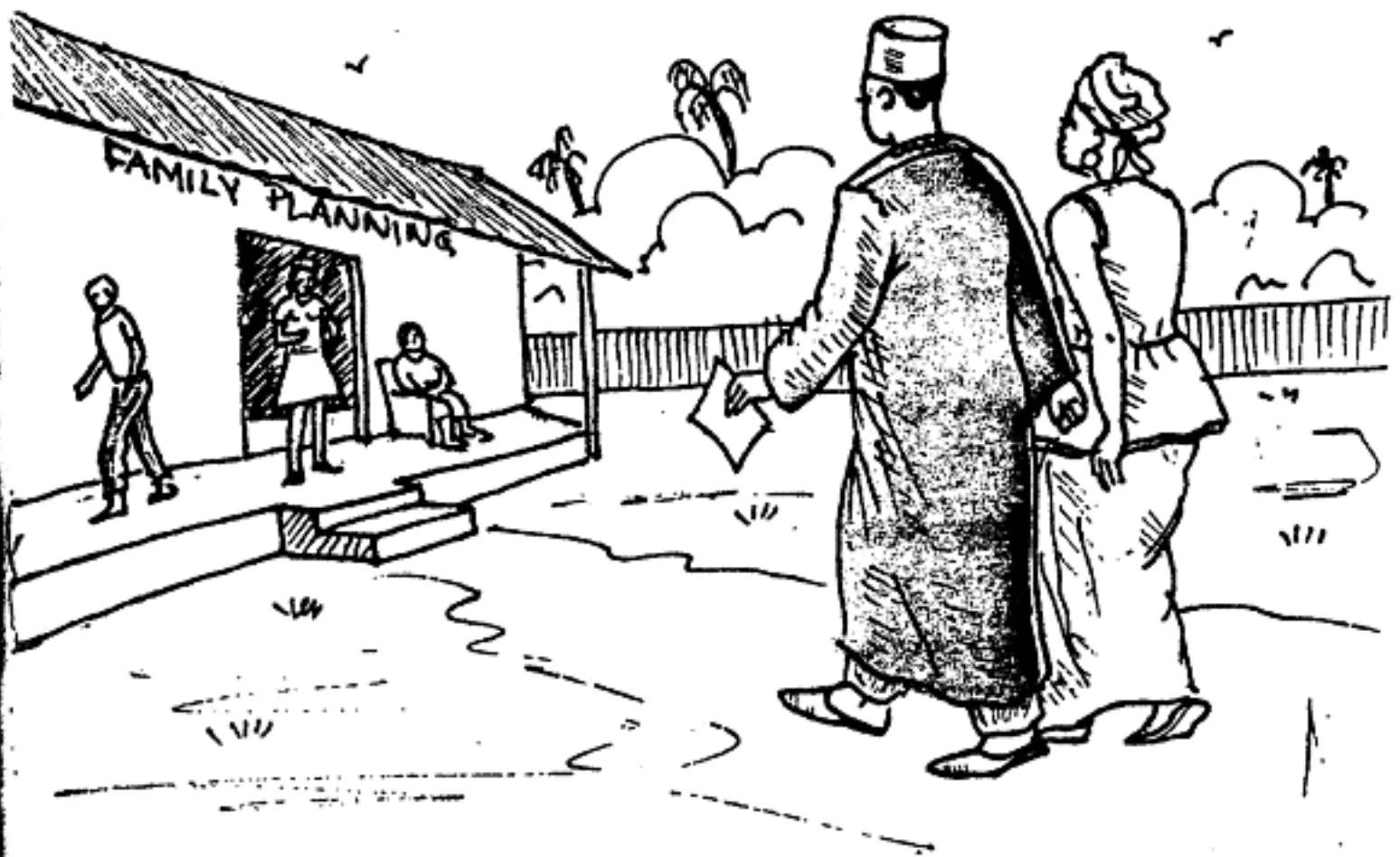
**Eeds jankaroo ka moo faa le.
Sila manj soto a ka jaara noo menj na.**

I kanuñoomaa kesenj.

M baadiŋ banku dunkewolu,
saayiŋ ñà a loŋ ne daliiloo menŋ ye a
tinna dimbaayaa kuwo feere landoo
kummaayaata kewo ye, a niŋ a la
musoo niŋ ì diŋolu. I ye a loŋ ne banŋ i
be dimbaayaa kuwo feere landoo
maakoyiroo soto la daamenŋ?

- ⇒ Dimbaayaa kuwo feere landoo maakoyiroo si soto noo ñiŋ dulaalu le to:
- ⇒ Dimbaayaa kuwo feere landoo lopitaanoolu to, Kaanifiŋ, Banjulu, Buyaamu, Njaaba Kunda, Pakalindiŋ, Bansanŋ, aniŋ Base.
- ⇒ Kambiya dimbaayaa kuwo feere landoo dookuu bundaa dookuulaalu.
- ⇒ Jaati kendeayaa dookuu bundaa to, dindiŋ lopitaanoo to, aniŋ lopitaanindiŋolu to taariŋ.

- ⇒ Boori waafi dulaalu to taarin, Banjulu, Serekundaa, anin Kerewani kumandan mara bankoo kan.
- ⇒ W.E.C. la dookuu bundaa men be Sibaanoori.
- ⇒ Diina dookuu bundaa men i ka a fo a ye ko Metodisi, i la dookuu bundaa men be Maraakiisa.
- ⇒ M.R.C. la dookuu bundaa men be Kiyan Kenebaa.
- ⇒ Lopitaanindigolu mennu be bankoo kundaalu bee kan, kafoo men marata janjandiroo keɓaa ma, anin dammaa kafoo men marata janjandiroo ma.

Nin i lafiti ka kibaari jamaa lon, kata ke i nin dimbaayaa kuwo feere landoo lopitaani dookuulaalu ye ñoo je. I ye i wali i be sutuyaarin i la daamen to.